

Fag-ordbog

Indenfor Neuropædagogik og Neuropsykologi

Bemærk:

Jeg har oprettet denne fagordbog i forbindelse med min diplomuddannelse indenfor Neuropædagogik og neuropsykologi. Da det er et uddrag af nogle af mine gamle notater fra tidligere uddannelser, samt oplysninger plukket fra nettet, tager jeg dog forbehold for, hvis der er begreber jeg har misforstået eller der er faktuelle fejl. Den er udarbejdet til mig eget brug, men hvis den kan gøre lidt gavn for andre, er det kun en fordel.

Terminologi:

Jeg har udarbejdet den, i forbindelse med de to bøger fra Kjeld Fredens "Mennesket i hjernen", samt Susan Harts "Hjerne, samhørighed, personlighed". De forklaringer der står i fagordbogen som de anvender, er derfor notater som jeg har taget i forbindelse med gennemlæsning af deres bøger. Når du møder et ord i mine notater til bogen med hhv. Kjeld Fredens og Susan Hart, er de understregede og kursive. Det er tegn på, at de er omtalt i min fagordbog

Endnu er det kun Susan Harts begreber vi kan se. Kjeld Fredens kommer senere.

Indhold

A	7
Abstrakt kognition.....	7
Abstraktion	7
Adaptiv	7
Affektiv	7
Alexitymi.....	7
Apoptose.....	7
Arbejdshukommelse	7
Arousalregulerende	7
Association.....	7
Atrofi.....	7
Autobiografiske hukommelse	7
Autonoetisk (selvforstående) hukommelse.....	7
Autonome nervesystem.....	8
Autonomi	8
Autopoiese	8
B	8
Betingning.....	8
Bottom up.....	9
C.....	9
Coping.....	9
D	10
Deklarativ hukommelse	10
Den kulturhistoriske Skole.....	10
Den tredelte hjerne.....	10
Depriveret	10
Didaktik.....	10
Diskriminering	10
Diskurs.....	10
Dissociation	11
Dyadisk.....	11
E.....	11
Eksekursiv.....	11
Eksistentialismen.....	11
Eksogen	11
EksPLICIT.....	12
Ektoderm.....	12

Enterisk nervesystem.....	12
Embodied.....	12
Empiri	12
Endoderm.....	12
Endogen	12
Erkendelsesteoretisk konstruktivisme.....	12
Epistemologi.....	12
Erkendelsesteori.....	12
Epigenetik	12
Episodisk hukommelse	12
Evolutionsmæssig transformation.....	12
Excitatorisk.....	12
F.....	13
Fænotype	13
G	13
Genkaldelse.....	13
Genkendelse	13
Grå substans.....	13
H.....	13
Hermeneutiske cirkel – eller den hermeneutiske spiral.....	13
Homoøstase.....	13
Hiim & Hippe.....	13
Hvid substans.....	14
Hypotesedannelse.....	14
I.....	14
Implicit.....	14
Intervention.....	14
Inhibitorisk	14
Interne arbejdsmodeller	14
Iskemisk.....	14
J.....	14
K.....	14
Katabol.....	14
Kausal.....	14
Kindling.....	15
Klassisk betingning.....	15
Kollaborativ læring.....	15
Kognition	15

Kognitiv psykologi	15
Konfabulationer	15
Konvergens	15
Kropsneglect	15
L	16
M	16
Mentalisering	16
Mesoderm	16
Modifikationer	16
Motoriske mønstre	16
Magtbegrebet	16
Malleable hjerne	16
Modulere	16
Monoaminer	16
N	17
Neglect	17
Narretiv hukommelse	17
Neomammale hjerne	17
Neuroaffektiv udviklingspsykologi	17
Neurotransmitterstoffer	17
Nondeklarativ hukommelse	17
Nærmeste udviklingszone	18
O	18
Objekt konstans	18
Objekt perception	18
Obstruere	18
Ontologisk konstruktivisme	18
Oscillatorer	18
P	18
Paleomammale hjerne	18
Paradigmeskift	18
Percellation	18
Perception	19
Peptider	19
Polymodale områder	19
Positive response outcome expectancy	19
Positivismen	19
Proceduralhukommelsen	19

Protokonversationer.....	19
Protomentalisering.....	19
Pruning.....	19
Prægningshukommelse	19
Psykodynamik.....	19
Q.....	20
R.....	20
Ranviersk indsnøring.....	20
Reciprokt.....	20
Recording.....	20
Refleksiv bevidsthed.....	20
Resilient.....	20
Resonans.....	20
Resonansmønster	20
Retikulære aktiveringssystem.....	20
Repræsentationer.....	21
Reptilhjernen.....	21
Reversibel.....	21
RIG.....	21
S.....	21
SAMsystemet.....	21
Selvet.....	21
Semantisk hukommelse.....	21
Signifikant.....	21
Sociopat.....	21
Somatiske markører	21
Stress.....	21
Synapotogenese.....	22
Systemisk teori.....	22
T.....	22
Temperament.....	22
Top down.....	22
Transmissionskløft.....	22
Det transdisciplinære videnskabssyn.....	22
U.....	23
Udviklingslinjer.....	23
Udviklingspsykologi.....	23
Udviklingsstadier	23

V.....	23
Vagustonus.....	23
W.....	23
X.....	23
Y.....	23
Z.....	23
Æ.....	23
Ø.....	23
Å.....	23

A

Abstrakt kognition

Abstrakt tænkning = evnen til at tænke over ting, der ikke er konkret tilstede

- en lært kompetence
- abstrakt logisk tænkning = 1 problem, som løses i hovedet

Abstraktion

Er den tankevirksomhed, hvor man koncentrerer sig om hovedsagen og ser bort fra mindre væsentlige detaljer, eller hvor man finder fælles egenskaber ved en række begreber eller ting. (kilde: Wikipedia)

Adaptiv

Tilpasningsdygtig

Affektiv

Følelsesmæssig

Alexitymi

Utryk tilknytning

Apoptose

Svækkelse eller bortfald af synapser

Arbejdshukommelse

En grundlæggende kognitiv funktion, som medfører at vi kan beholde informationer i hukommelsen i kort tid. Vi bruger arbejdshukommelsen, hvis vi skal følge en instruktion eller huske et telefonnummer. Vi bruger den også hvis vi skal tælle baglæns og andre ting der kræver en smule koncentration. Læs mere om arbejdshukommelsen i en god artikel på:

www.mv-nordic.com/dk/produkter/hukommelsesleg-flex/saadan-bruger-du-programmet/om-arbejdshukommelsen

Arousalregulerende

Kan defineres som hjernens "parathed" eller "vågenhed" eller årvågenhed". F.eks. hvor parat hjernen er til at modtage sanseindtryk.

Association

Fremkalder en forestilling om noget eller forbindelse eller Sammenkædning

Atrofi

Svinde / dø

Autobiografiske hukommelse

At kunne huske sin livshistorie i en tidsmæssig sammenhæng.

Autonoetisk (selvforstående) hukommelse

Autonoetisk hukommelse der ligger i præfrontal cortex forbindes med bevidstheden om sig selv med en historie med fortid og en fremtid, der gør det muligt at foretage gennem mentale rejse.

Den er det mest afgørende definerende karaktertræk ved episodisk hukommelse. I modsætning til semantisk hukommelse og genkendelse baseret på bekendthed.

Kvaliteten ved netop dén hukommelse, er at den er kritisk afhængig af hippocampus.

Autonome nervesystem

Nervesystemet som fungerer uafhængigt af viljen og regulerer de indre organer

Autonomi

Selvbestemmelse, selvstyre

Autopoiese

Den chilensk neuropsykolog Maturana beskriver at vi forstår vores verden ud fra vores samlede billede bestående af genetik, viden, erfaringer, oplevelser, historier, værdier/etik, religion, drømme og ønsker. Alle billederne er formet ud fra hvad vi har med i rygsækken.

Ikke to autopoetiske systemer er ens. Vi er lukkede over for hinanden, men kan koble sig til hinanden ved hjælp af kommunikation. Derfor er kommunikationen så vigtig.

Kommunikationen bliver dannet ud fra vores autopoetiske system, hvor vi netop bruger vores "habitus" som vi angiver ud fra vores autopoieser.

Niklas Luhmann har også forsket i autopoiesen. F.eks. for dem der er i en daginstitution, kan rød stue have én autopoiese, og blå stue kan have en hel anden. Det er det samme som teams. Det samme gælder når vi opfatter os som anderledes i forhold til andre lande, virksomheder m.m. Derfor er kommunikationen er meget vigtig.

Det vigtigste vi kan bruge i forbindelse med at forstå andres autopoiese, er nysgerrighed, det giver også en større forståelse for at få et indblik i sin egen autopoiese. Derved er det lettere at forstå den måde hvorpå vi arbejder.

Vi finder også koblinger til hinandens genkendelse i forhold til hinanden. Hvis vi finder genkendelige ting ved hinanden, er det lettere at koble sig til hinanden.

Det skaber både kontakt, forståelse og tolerance. Vi gør alle vores bedste hver dag i forhold til vores autopoiesiske system. Det kan dog godt betyde, at jeg let kan synes det andre fortæller eller den måde som andre mennesker opfører sig på, kan virke underligt. Det er fordi den andens autopoiese er helt anderledes end min.

Derfor er det også vigtigt, at vi spørger nysgerrigt til, hvorfor den anden person siger eller gør noget andet, end jeg lige umiddelbart ville gøre i samme situation.

Det er også vigtigt at finde nogle koblinger til vores beboeres autopoiesiske system. Dette kan bruges til at forstå beboeren, samt til motivering af beboeren. F.eks. hvor vi kender X's fascination af klistermærker *tilpas forstyrrelse*: og kan bruge det til motivation til motion. F.eks. hver gang hun motionerer, sætter vi et klistermærke ind i en lille bog. På det teammøde, vi havde X's manglende motivation på dagsordenen, oplevede vi i høj grad, hvor stor fordel vi også kan drage af, at vores autopoieser er meget forskellige.

B

Betingning

Der er 3 indlæringsformer i forhold til "betingning"

1. Klassisk betingning:

Med den russiske videnskabsmand Ivan P. Pavlov (1849-1936) Den klassiske betingning blev opdaget i et laboratorieeksperiment med hunde, hvor han så, at hundene ikke blot savlede, når de så mad. De savlede også, når de blot så den skål, de plejede at få mad i. Hundene havde lært at forbinde hundeskålen med mad.

2. Operante betingning:

En anden behaviorist, amerikaneren B.F. Skinner (1904-1991), omkring 1950'erne endnu en grundlæggende indlæringsform, den operante betingning, der siger, at et menneskes adfærd styres af, hvilke konsekvenser adfærden får.

Resulterer en adfærd i belønning, så forstærkes den - dvs. at sandsynligheden for at den vil forekomme igen vokser. Resulterer en adfærd derimod i ingenting - ignoreres den eventuelt - så vil den med tiden udslukkes (aflæres). Og resulterer en adfærd endelig i straf, vil den i mange tilfælde også aflæres, men ved straf kan der imidlertid forekomme uhensigtsmæssige reaktioner i form af undgåelsesstrategier, usikkerhed og passivitet hos den, der straffes. Skinner danner den klassiske og den operante betingning tilsammen grundlaget for langt størstedelen af den praktiske og sociale adfærd, vi udviser i dagligdagen.

3. Indlæring via imitation:

Inden for den sociale indlæringsteori, der bygger videre på behaviorismen, peger man dog på en tredje grundlæggende indlæringsform, nemlig indlæring via imitation. En stor del af det vi kan, har vi lært ved at efterligne andre og gøre, som de har gjort. Tænk blot på indlæring af sprog, der i høj grad handler om efterligning.

Bevidsthed

Det er ikke muligt kort at definere hvad bevidsthed er, selv om mange har forsøgt. Men bevidsthed er et produkt af aktivitet i vores hjerne, som er et samspil mellem forskellige dele i hjernen.

Bevidstheden er en strøm af skiftende indhold, som kan rette vores opmærksomhed fra en ting til en anden. Når vi normalt taler om bevidsthed er det der kan rummes i arbejdsbevidstheden.

Hvis du vil læse en god artikel om det, kan jeg henvise til:

www.dr.dk/DR2/VidenOm/Temaer/Hjernen/20070205152613.htm

Bottom up

Bottom-up processer er de informationer vi får fra sanserne og som kommer fra objekterne selv. (se også "objekt perception" og "Top-down"). <https://da.wikipedia.org/wiki/Perception>

Begrebet er yderst velbeskrevet i artiklen

Mortensen A: Neuropædagogik – Pædagogik med hjernen og med hjertet. I Kjærsgaard (red) Social og special pædagogik. Akademisk forlag.

- *Pandelapperne (frontallapperne) har stor indflydelse på hjernens top-down processer. (bevidste, primært verbale processer som reflekterer over disse raktoner) og bottom-up processer (ubevidste, nonverbale processer som reagerer automatisk og refleksorienteret på objekter og handlinger i verden)*

F.eks. Hvis en studerende sidder til et foredrag, hvor oplægsholderens stemme er meget monoton og emnerne ikke var specielt interessante. Disse sansninger, påvirker den studerendes vågenhedstilstand og hans humør. Han begynder at gabe, skriver dosmerseddel, surfer på nettet mm. Disse handlinger er bottom-up processer, som bliver aktiveret fra lavereliggende hjerneområder. På et tidspunkt kigger hun rundt og ser hvordan andre i salen, også er fladet hel samme, og synes pludselig at det er synd for oplægsholderen.

Her begynder hendes top-down- processer at tage styringen. Hun retter sig op i stolen, begynder at tage notater, ser på oplægsholderen mm. Både vores følelser og vores kognition, præger vores Bottom-up og top-down processer.

C

Coping

Coping er det samme som "mestring". Coping er de mentale og adfærdsmæssige reaktioner der kan forebygge, mildne eller afbøde stresstilstande. Coping-begrebet er værdineutralt. Dvs. man kan cope positivt, negativt med succes eller med fiasko.

Coping kan rettes mod belastningen, ved at man forsøger at ændre på den, eller mod symptomerne, for at mildne stressen.

Coping kan antage mange former. Man taler om forskellige coping-strategier.

Oftest er en coping strategi, der rettes mod stressens årsager – stressorerne, oftest mere succesfuld, end en coping rettet mod symptomerne.

D

Deklarativ hukommelse

Gør os i stand til at genkende ting som gjorde det muligt at finde føde i evolutionen. Det er en korttidshukommelse, som både genkender og genkalder. Det betyder at man kan huske fortiden, men også kan forestille os, hvordan fremtiden kan se ud.

Den deklorative hukommelse, kan inddeles i en semantisk og episodisk og autobiografisk hukommelse.

Den kulturhistoriske Skole

De kulturhistoriske tilgange til psykisk udvikling er som allerede nævnt karakteriseret ved opfattelsen af mennesket som grundlæggende socialt. Udviklingen skal derfor forstås som processer der udspringer i forholdet mellem mennesker, snarere end som processer inde i mennesker.

Den tredelte hjerne

Når barnet vokser, bliver det mere selvregulerende i forhold til affekter mm. Omsorgspersonerne har meget stor betydning for, hvor godt at funktionerne udvikles. Der er ifølge MacLean, følgende 3 dele:

Reptilhjernen: "Krokodillehjernen", Den paleomammale hjerne: "Tidlige pattedyrshjerne" og Den neomammale hjerne: "Nye pattedyrshjerne"

Depriveret

Mangel på stimuli som er vigtige når børn udvikler sig, mangel på social kontakt og afsavn

Didaktik

Didaktik er læren om undervisningens mål og indhold. Nogle regner desuden undervisningsmetodik med under begrebet didaktik. I bredere definitioner af begrebet er didaktik synonymt med undervisningslære, dvs. den del af pædagogikken, der beskæftiger sig med bibringelsen af kundskaber.

(<https://da.wikipedia.org/wiki/Didaktik>)

Diskriminering

Er en betegnelse til at beskrive den centrale bearbejdning der består i at skelne og tolke info om de kropslige tilstande som berøring, bevægelse mm.

Diskurs

En diskurs kan i første omgang forstås som en bestemt måde at skabe orden og sammenhæng i vores verden på. Kigger vi f.eks. på det, vi kan kalde den medicinske diskurs, handler den ikke kun om, at nogen vi kalder læger ligger inde med en masse viden om medicin og sygdom. Den handler om en samlet pakke af betydninger, der er med til at forklare, hvordan en del af vores virkelighed hænger sammen og hvordan vi skal opføre os, når vi befinder os i den. Når vi sidder i venteværelset på skadestuen, ved vi jo godt, at vi nu ikke længere er «skoleelev» eller «politibetjent»; nu er vi «patient». Og som vi også ved, forventes patienter at opføre sig på særlige måder: vi forventes at vente på sygeplejersken, der igen må vente på lægen, hvis vurdering af, hvad vi fejler og bør gøre, både vi og sygeplejersken retter os efter.

Når vi træder ind på hospitalet, træder vi således ind i en særlig betydningsstruktur, der definerer et helt sæt af holdninger og væremåder, en særligkommunikationsform, og et socialt hierarki om, hvem der bestemmer hvad og hvorfor.

Socialkonstruktionismen kalder sådan en betydningsstruktur for en diskurs. Og som vi netop har set, er en diskurs ikke alene med til at *konstruere* virkeligheden på en bestemt måde. I en vis forstand er den et stykke virkelighed i sig selv. Diskurser konstruerer vores virkelighed på særlige måder og bidrager herigennem til at give vores tilværelse form og indhold.

Den kapitalistiske markedsdiskurs inddeler os f.eks. i «forbrugere», «arbejdsgivere» og «arbejdsløse» og samfundet i «stat», «marked», «fagforeninger» og «virksomheder». Ligesom det vi kan kalde uddannelsesdiskursen, ikke alene inddeler os i «elever» og «lærere», «faglærte» og «ufaglærte», «akademikere» og «håndværkere», men også definerer en række antagelser om, at vi skal have karakterer, at vi skal have så mange skoler, at vi også må have skoler, hvor vi uddanner lærere, at vi må bygge cykelstier, have en undervisningsminister osv.

Socialkonstruktionismen grundlæggende påstand er, at vores virkelighed er diskursivt konstrueret. Hermed menes, at vi altid er indlejret i diverse betydningsstrukturer (der ind i mellem også kaldes sprogpil og narrativer), der indrammer og guider vores forståelse af, hvordan verden hænger sammen og hvordan, vi bør opføre os i den. Med andre ord definerer en diskurs et særligt sæt af vilkår for vores tilværelse. Socialkonstruktionismen interesserer sig for, hvordan disse vilkår også får betydning for det, vi kalder «identitet», «sandhed» og «magt».

Der kan hentes mere viden om begrebet diskurs på websitet: www.gymdansk.dk/diskursanalyse.html

Dissociation

Svære forstyrrelser i forhold til at erkendelse, sansning, personlige og psykiske konflikter

Dyadisk

En gruppe på to personer, som har øjenkontakt, gensidige oplevelser og nærvær.

E

Eksekursiv

Eksekutive betyder udøvende. Eksekutive funktioner er et samlebegreb ligesom intelligens. Det skal forstås som et hierarkisk samlebegreb, der bygger på en lang række mere grundlæggende funktioner.

Eksekutive funktioner består af fire trin:

1. At få en ide, altså at kunne danne indre forestillingsbilleder om noget, man gerne vil, at nå et mål.
2. At planlægge, dvs. at kunne tænke i sekvenser (først, og så til sidst), mens man fastholder opmærksomheden på målet.
3. At udføre, dvs. at gå i gang med de delhandlinger, der i den rigtige rækkefølge fører til målet – uden at lade sig aflede. Undervejs skal opmærksomheden være rettet både mod tilfredsstillelse af det konkrete behov og hensyntagen til omgivelsernes forventninger og krav.
4. At vurdere og eventuelt justere. Handlingerne skal løbende vurderes så man tager stilling til, om de fører til det ønskede mål, eller om der skal justeres undervejs.

(bogstavbarn.wordpress.com/2009/09/30/hvad-er-eksekutive-funktioner/)

Eksistentialismen

Eksistentialismen er en filosofisk retning, som ofte personificeres med franskmanden Jean-Paul Sartre.

Begrebet anvendes i dette århundredes tænkning og videnskab. Eksistentialismen beskæftiger sig med at mennesket er udsat for angst, frihed, identitet mm. Det er begreber som f.eks. *Jean-Paul Sartres* og *Martin Heidegger* benyttede. *Søren Kierkegaard* (Jeg tænker, altså er jeg), og *Friedrich Nietzsche*, regnes som eksistentialismens forfædre.

”Hvordan ser jeg mig selv i verdenen”. F.eks. lande med diktatorer, hvor befolkningen mister deres overhoved, bliver de angste og ses. Hvis et menneske har en tro på et lands leder, eller på en Gud, er man villig til at gå i døden. Folk som har en så stærk tro, vil miste troen på sin egen eksistens, hvis deres leder dør.

Eksogen

Forårsaget udefra. F.eks. sygdomme fremkaldt af ydre årsager. (Modsat endogen som er indefra)

EksPLICIT

Åbenlyst

Ektoderm

Yderste kimcellelag

Enterisk nervesystem

Netværket for mave og tarmsystemet, er lokaliseret i CNS og i væggen af mavetarmkanalen, og de sammenhængende organer. Det enteriske system består af celler hvor der frigives transmitterstoffer. Har tæt kontakte med det sympatiske og parasympatiske nervesystem.

Embodied

Kropsliggjort

Empiri

Empiri er iagttagelser, data, tekster, udsagn eller andet man kan referere til, i forbindelse med en opgaveskrivning eller undersøgelser.

Endoderm

Indre kimcellelag

Endogen

Forårsaget indefra. F.eks. sygdomme fremkaldt af indre årsager. (Motsat eksogen som er ydre årsager)

Erkendelsesteoretisk konstruktivisme

Erkendelsesteoretisk konstruktivismen, der kun hævder at vores viden om verden, herunder videnskabelig viden, er formet af sociale processer.

Epistemologi

Erkendelsesteori (også kaldet **epistemologi**) er en gren inden for filosofien, som arbejder med egenskaberne, ophavet og grænserne for menneskelig viden og erkendelse.

Erkendelsesteori

Erkendelsesteori (også kaldet **epistemologi**) er en gren inden for filosofien, som arbejder med egenskaberne, ophavet og grænserne for menneskelig viden og erkendelse.

Epigenetik

Udvikling og modning via **stimulation** og de **aktiviteter** der er gået forud, som udløser næste udviklingstrin.

Ordet epigenetik kommer af græsk epi- og genetik, der er afledt af græsk genese 'oprindelse, begyndelse'

Epigenetiske mekanismer påvirkes af faktorer såsom alder, forurening, stress, kemikalier, lægemidler og diæt

Episodisk hukommelse

Er at kunne huske en oplevelse eller samtale man har haft.

Evolutionsmæssig transformation

Ændring i den menneskelige udvikling

Excitatorisk

Neurotransmitterstof som er aktiverende, som betyder at nervecellerne reagerer hurtigt.

F

Fænotype

Hvordan et menneskes fremtoning er. Både den synlige og usynlige. Det kan være køn, hårfarve, øjenfarve, størrelse, eller de fysiologiske såsom højde, blodtype mm.

G

Genkaldelse

Piagets begreb. Hører under langtidshukommelsen. Er når man kan huske spontant uden hjælp fra omgivelserne. Det kan være at man kan remse alle sine gamle klassekammerater op, uden brug af f.eks. fotoalbums, eller oversigter.

Genkendelse

Piagets begreb. Hører under langtidshukommelsen. Genkendelse vil sige at man kan huske når man får hjælp. Det er for eksempel, at man bruger detaljer til at hjælpe på hukommelsen. Det kan være hvis man ser et billede fra et skolefoto, og man kun husker alle sine klassekammerater FORDI man ser billedet.

Grå substans

Er betegnelsen for det yderste lag af storhjernen og lillehjernen. Den indeholder nerveceller. Sammen med basalganglierne udgør hjernebarken den grå substans. Storhjernens hjernebark kan opdeles i: Frontal cortex, occipital cortex, parietal cortex og temporal cortex

H

Hermeneutiske cirkel – eller den hermeneutiske spiral.

Ifølge den filosofiske hermeneutik hviler al erkendelse på fortolkning. Fortolkninger vil altid finde sted i den menneskelige verden – blandt mennesker. Derfor kan man ikke bevise, at de til alle tider er sande.

Det ændrer ikke ved, at vi mennesker for det meste fortolker verden meget ens. Nogle hermeneutikere vil sige, at det skyldes tradition – altså, at forskellige mennesker tænker ens, fordi de er opdraget ens.

Det er for eksempel helt åbenlyse ikke objektive viden, at skraldespande findes under køkkenvaske. Alligevel er det altid dér, man først leder efter spanden, hvis man kommer fra et vestligt land.

(<http://videnskab.dk/kultur-samfund/hvad-er-hermeneutik>)

Homoøstase

homoøstase, opretholdelse af indre ligevægt; i biologien det forhold, at systemer og organer i legemet virker ind på hinandens funktioner

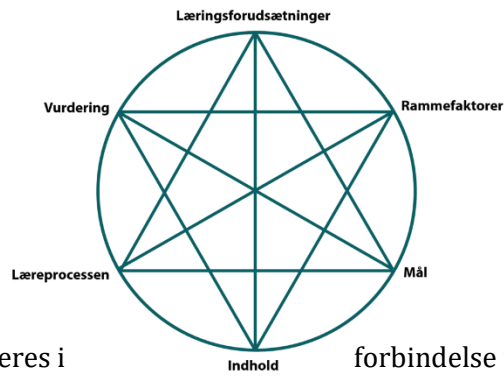
Hiim & Hippe

Hiim og HIPPES didaktiske relationsmodel (Også kaldet Helhedsmodellen)

Giver et indblik i, hvordan man kan undervise optimalt. Modellen giver en god hjælp til refleksion af praksis.

Modellen består af 6 kategorier:

1. Læringsforudsætninger,
2. Rammefaktorer,
3. Mål,
4. Indhold,
5. Læreprocessen og
6. Evaluering

HPA reponsen (eller HPA systemet). Aktivteres i forbindelse med angst, bekymring eller fornemmelse af en lurende trussel. Er ikke så hurtig responderende som SAMsystemet.

Hvid substans

En af de 2 slags substanser i CNS. Består mest af myeliniserede axsoner (Se også ”grå substans”

Hypotesedannelse

Formodning

I

Implicit

Skjult, tavs

Intervention

Dækker over forskellige handlinger som blander sig.

Inhibitorisk

Når et neurotransmitterstof reagerer hæmmende. Det vil sige, at det er vanskeligere for nervecellen at fungere.

Interne arbejdsmodeller

Interne arbejdsmodeller, betyder at spædbarnet organiserer sine erfaringer I mødet med dets omsorgspersoner. Det betyder meget for barnets fremtidige måde at indgå i andre relationer på. Både Psykiater John Bowlby og psykiater Daniel Stern arbejder med disse begreber

Iskemisk

Betyder ophævet eller nedsat blodforsyning af et væv i forhold til dets behov. og kan medføre stofskiftetforstyrrelser i vævet pga. mangel på ilt (anoksi) og næringsstoffer

J

K

Katabol

Nedbrydning. Det modsatte af anabol.

Kausal

Årsagssammenhæng

Kindling

Kindling er et udtryk for, hvordan man udefra kan stimulere et hjerneområde som efterhånden bliver i stand til at aktivere sig selv. Udtrykket betyder: vække, tænde, sætte i brand. Kindling forklarer forekomsten af f.eks. forhøjede emotionelle responser såsom vrede, paranoia, panikangst og nervøsitet. Kindling kan være ydre stimulering som gør amygdala selvaktiverende.

Klassisk betingning

Se "Betingning"

Kollaborativ læring

Ved kollaborativ læring forstås "... at en gruppe af personer i fællesskab konstruerer deres viden. At der i den dialogiske proces implicit ligger en forpligtigelse hos gruppedeltagerne, og at der arbejdes hen imod et fælles mål

Når en kollaborativ læring foregår i en gruppe, bliver kommunikationsformen i større grad som en socialkonstruktivistisk og delvis semiotisk kommunikation end den bliver informationsteoretisk, da netop meget gruppearbejde foregår i en fælles videns opbyggende rum. Hvis gruppearbejdet kun foregår som en informationsteoretisk kommunikation, vil dette oftest bære præg af en eller to ordførende gruppemedlemmer og resten som legitim perifer deltagelse. Dette er der for så vidt intet galt med, hvis blot gruppen i fællesskab er blevet enige om denne form for kommunikation.

Kognition

er en udvælgelse af den mængde sensorisk information, som bestemte neurale strukturerer må udlede mening og relevans af.

Kognitiv psykologi

Kognitiv psykologi er studiet og behandling af de mentale processer som er: Tanker, opfattelse, intelligens, kreativitet, hukommelse, læring, sprogbrug, mm

Konfabulationer

Konfabulationer er udtryk for, at man udfylder manglende huller i hukommelsen med opdigtede historier.

Konvergens

Ting som nærmer sig hinanden. I tilfældet af, at det fjerner sig fra hinanden (eller er forskellig fra, heder det divergens)

Kropsneglect

(kilde: <https://www.sundhed.dk/borger/patienthaandbogen/hjerte-og-blodkar/sygdomme/apopleksi/forstyrrelser-i-kropsopfattelsen/>)

Neglect betyder, at man har mindsket opmærksomhed mod sin egen krop eller rummet på den ene side, typisk venstre.

Man inddeler det ofte i henholdsvis **kropsneglect** og **visuel neglect** (som har med synet at gøre). Begge typer forekommer ofte samtidig, og grader af neglect er meget hyppig ved skader i højre hjernehalvdel. Dog kan det ses ved skader også i venstre hjernehalvdel. Man ved nemlig nu ved hjælp af de nye hjerneskaningsteknikker, at de mekanismer, som ligger bag kropsopfattelsen, fordeler sig i et kompliceret kommunikationsnetværk, der involverer flere områder af hjernen i begge hjernehalvdele.

Neglect ses relativt hyppigt i den akutte fase af apopleksi.

Eksempler på visuel neglect:

Man kan ofte ikke finde begyndelsen af linjerne, når man skal læse

I udtalte tilfælde spiser man kun den del af maden, som ligger til højre på tallerkenen, eller går ind i ting med venstre side af kroppen

Eksempler på kropsneglekt:

Man vil ofte glemme at klæde sig ordentlig på den venstre side af kroppen

Man kan komme til kun at barbere halvdelen af ansigtet

Man kan have betydelig fare for at pådrage sig skader, f.eks. fordi man ikke mærker, at den lammede arm hænger og slingrer eller kommer ind i hjulet på kørestolen

L

M

Mentalisering

Indleve sig i, og forstå andres følelser og intentioner ("forstå sig selv udefra og andre indefra")

Mesoderm

Mesodermen er det midterste lag i kimsken. Det udvikles i ca. tredje uge af udviklingen af det menneskelige foster

Modifikationer

Forandring eller ændring

Motoriske mønstre

Der er nogle mønstre i udviklingen, dvs. at de i grove træk er programmeret (genetiske). Rækkefølgen og tempoet for udviklingen følger et bestemt mønster for langt de fleste. Men altså ikke alle. Det er derfor vigtigt kun at bruge disse "milepæle" som inspiration

(www.ergobarn.dk/2017/02/21/boerns-motoriske-udvikling/)

Magtbegrebet

Magt er ikke noget vi kan forstå som en slags tvang, men som en selvfølgelighed at vi alle sammen accepterer "at det altid er pædagogen der bestemmer". I den forstand knytter begrebet magt sig til vores forestillinger om, hvad der i den konkrete sammenhæng er rigtigt og forkert, og hvem der skal have adgang til hvad og bestemme over hvem og hvorfor. Derfor har magt intet at gøre med vores normale tankegang med at magt er når en person kan tvinge andre til at gøre hvad han eller hun ønsker.

Magt knytter sig til vores forestillinger om, hvad der er rigtigt, normalt og korrekt i en given sammenhæng. Socialkonstruktionismen hævder derfor, at det vi kalder magt og det vi kalder viden og sandhed hænger nøje sammen. Magt, privilegier og indflydelse er aldrig den enkeltes fortjeneste, men et resultat af alle de deltagende personers større eller mindre accept af de givne forestillinger om, hvad der er normalt, sandt og selvfølgeligt i den givne sammenhæng.

Malleable hjerne

Malleabel betyder at hjernen former sig ud fra de påvirkninger, den har fået og at den kan formes så den er i stand til at tilpasse sig de omgivelser den udsættes for.

Modulere

Ændre, konvertere, omskifte

Monoaminer

En anden gruppe transmittorer. F.eks. acetylcholin, serotonin, dopamin, noradrenalin og adrenalin

N

Neglekt

Neglekt eller hemineglekt er et besynderligt symptom, hvor den ramte "glemmer", at den ene side af omverden eller af hans egen krop eksisterer. Sædvanligvis går det ud over venstre side af kroppen og omverden. Neglekt er nemlig hyppigst efter skader i højre hjernehalvdel, som er den, der tager sig af venstre side af kroppen og omverden (pga. en overkrydsning af nerveforbindelserne). Man kan dog også af og til møde højresidig neglekt, men ofte i lettere grad, og kun i den akutte eller subakutte fase efter fx en apopleksi.

Der findes mange varianter af neglekt, og den ramte har ofte flere slags på en gang.

(kilde: www.neuropsykolog.dk/neglekt.html)

Narretiv hukommelse

En lagring af oplevelser i historieagtig fortællende form. Den narrative konstruktion er en vigtig proces, på tværs af kulturer og familier, der forbinder sig med hinanden ved at fortælle historier om dagligdagen.

Neomammale hjerne

Menes at have været et af de mest dramatiske eksempler på evolutionsmæssig transformation, der er kendt indenfor anatomien.

Består hovedsagelig af neocortex (den nye cortex). Bearbejder mentale og kognitive rationaler.

Forbindes ofte med den tænkende hjerne, og indeholder de områder der sammenføjer og skaber mening i sanseoplevelserne. Den muliggør et mere komplekst følelsesliv, hvor en følelse udvides med det der tænkes om den.

Mulighed for abstrakt tænkning, skabelse af abstrakte fiktive verdener hvor emotionelle værdier er relateret til den virkelige verdens fænomener.

Lægger strategi og mulighed for at tænke langsigtet. Bearbejder det følelsesmæssige indhold.

Adskillelsen mellem det limbiske strukturer og neocortex svarer til forskellen mellem det man føler, og det man ved.

Neuroaffektiv udviklingspsykologi

Neuroaffektiv udviklingspsykologi er en brobygning mellem den seneste hjerneforskning, tilknytningsteori og udviklingspsykologi. Det er psykolog Susan Hart, der står bag teorien. Inden for udviklingspsykologien og tilknytning, er det især Peter Fonagy, Allan N. Schore, John Bowlbys og Daniel N. Stern, der danner grundlag for teorien. Fra hjerneforskningen er det dels Paul McLeans model af den tredelte hjerne og Antonio Damasio's fokus på sammenhængen mellem krop og psyke. Bruce Perrys mange års arbejde med traumatiserede børn, tager uden tvivl også udgangspunkt i nogenlunde samme tankegang og sammenhæng, som Susan Hart står for.

(<http://www.balancen.dk/viden/NeuroaffektivUdviklingspsykologi.pdf>)

Neurotransmitterstoffer

Et kemisk stof, som vandrer fra den ene ende af en nervecelle og til en anden celle.

Nondeklarativ hukommelse

En del af den implicitte hukommelse, og refererer ligesom prægning, til automatiserede funktioner.

Nærmeste udviklingszone

Også kaldet NUZO. Det betyder, at det, barnet kan i dag med voksenstøtte, kan det i morgen selvstændigt. Det er Lev Vygotsky som er ophavsmand til begrebet.

O

Objekt konstans

Forståelsen (typisk udviklet i den tidlige barndom), om at et objekt stadigvæk eksisterer selv når det forsvinder ud af syne, eller andre sanser. Det er et begreb som den ungarske læge og børnepsykiater Magareth Schönberger Mahler benyttede.

Objekt perception

Objektperception er simpelthen vores opfattelse af ydre objekter. Den kan deles op i to. Bottom-up processer er de informationer vi får fra sanserne og som kommer fra objekterne selv. Top-down processer er de erfaringer, behov, forventninger og den viden, vi møder objekterne med. Vi bruger især top-down processer når noget står uklart (eksempelvis grundet tåge) og vi er nødt til at bruge vores viden til at slutte os til sammenhænge. (<https://da.wikipedia.org/wiki/Perception>)

Obstruere

Lukke for, stoppe, hindre

Ontologisk konstruktivisme

Ontologisk konstruktivisme som hævder at selve virkeligheden eller bestemte dele deraf, er en konstruktion

Oscillatorer

Svingningshormoner som sætter os i stand til at synkronisere vores bevægelser via et indre ur som kan nulstilles af stimuli udefra, f.eks. en andens bevægelse.

P

Paleomammale hjerne

Kaldes også "det limbiske system". Dette hjerneområde tilføjede yderligere mental og ikke bare reflektorisk aktivitet til hjernens repertoire.

Hukommelse og mulighed for at indlære emotionelle reaktioner, Mangler som reptilhjernen de neurale kredsløb der skal til, for at kunne kommunikere verbalt.

Paradigmeskift

Et paradigmeskift er et skift i tænkemåde eller nærmere betegnet et skift fra et paradigme til et andet. Begrebet blev introduceret af filosofen Thomas Kuhn

Kuhns epistemologiske teori gik på, at der inden for en videnskab findes et dominerende paradigme i en tidsperiode. Denne udfordres af nye paradigmer, hvis der findes nye videnskabelige tilgange, der er bedre til at finde og løse videnskabelige problemer. Disse konkurrerende paradigmer kan sameksistere i en rum tid, men når balancen skifter fra overvejende at have flest, der støtter det oprindelige paradigme til at være flest, der støtter det nye paradigme, hvorved dette bliver det dominerende, sker en videnskabelig revolution og dermed et paradigmeskift. (<https://da.wikipedia.org/wiki/Paradigmeskift>)

Percellation

Specialisering af nervecellernes kredsløb

Perception

Opfattelse fra vores sanser. Det kan også være vores opfattelse og fortolkning af det vi sanser.

Peptider

Transmitterstoffer opbygget af aminosyrer. Er både et neurotransmitterstof og et hormon

Polymodale områder

De polymodale områder betegnes også som associationscortex eller konvergenzoner og er hjernens mest komplekse system. De polymodale områder i hjernestammen er simple og grundlæggende og mindre plastiske i forhold til tilpasningsmulighederne, mens de er mere komplekse i det limbiske system og tillader en tolkning af følelsesmæssige signaler. De polymodale områder gør det muligt at danne mentale repræsentationer, som er uafhængige af konkrete stimuli, og igennem associationsområderne i præfrontal cortex, bliver det muligt at forme abstrakte indre repræsentationer, benytte metaforer og symbolik. Associationsområderne gør det muligt, at skabe en integreret helhedsoplevelse af sig selv i relation til omgivelserne. Evnen til at skabe narrativer og genkalde sig historier, kræver polymodale områder som kan forene oplevelsen med sproget.

Positive response outcome expectancy

Når man er i stand til at håndtere sin stress, således at sympatikus aktiviteten er mere dominerende og de endokrine aktiviteter mindre.

Positivismen

Positivism er en ideologi, som handler om, at der kun er én (objektiv) virkelighed: Følelser religion, etik mv. hører ikke til i positivismen. Man arbejder udelukkende med objekter, der kan måles og vejes.

Procedural hukommelsen

Er den implicite viden om, hvordan man indgår i samspil med andre. Den indeholder også informationer om, hvordan man opfører sig overfor andre i socialt samvær.

Protokonversationer

Et samspil der er velorganiseret i timing og affektiv modulation. Blev første gang benyttet i 1975 af Mary Bateson.

Protomentalisering

Foregår i reptilhjernen. Det er instinkter fra det autonome nervesystem, som f.eks. angst, aggressioner og seksualitet. MacLean delte de tre hjernestrukturer op i tre forskellige mentaliseringsformer og kaldte det mest primitive lag for protomentalisering, det midterste lag for emotionel mentalisering og det tredje lag for rationel mentalisering.

Pruning

Beskæring af overproducerede synapser

Prægningshukommelse

Den mest primitive form for erindring der findes i alle nervesystemer.

Psykodynamik

Går bagom personens historie, og graver sig i dybden med oplevelser og ubevidste konflikter der forelå i barndommen. Det kan være svigt af nære omsorgspersoner. Det kan senere i livet, blive en barriere for de drømme man har, eller de ting man ønsker sig i livet. Det er en langvarig proces, som oftest ikke står alene

Q

R

Ranviersk indsnøring

I et længdesnit af axoner kan man se at myelinskeden er afbrudt af nogle indsnøringer, kaldet ranvierske indsnøringer. Disse indsnøringer er helt fri for myelin og dannes af at gliacellerne ligger helt tæt op af hinanden langs axonet. Her kan ionerne vandre gennem axonmembranen. Dette har afgørende betydning for hvordan nerveimpulsen ledes i myelinerede nerver. (www.medicin.wiki/nervecelle/)

Reciprokt

Omvendt eller modsatrettet

Recording

At kunne reflektere over observation er en del af forståelsen i Kolb's læringscirkel (Knud Illeris) Denne læringscirkel veksler mellem: opfattelse, meningstilskrivelse, forståelse og ekspansion. Jeg vil ikke komme nærmere ind på disse fire stadier, men blot her nævne, at i en læringsituation, gennemløbes læringscirklen flere gange, og at det er en naturlighed at reflektere for kunne gå til det næste stadie i cirklen.

Jeg ser → Jeg sætter i system → Jeg forstår → Jeg prøver nyt

Refleksiv bevidsthed

Grundlæggende er, at refleksiv bevidsthed, er evnen til at skelne mellem hvad der er "dig" og hvad der er "mig". Det drejer sig om, at kunne reflektere over os selv, og se på os selv udefra.

Resilient

Et system der kan overleve og gendanne sig selv, og skabe en ny balance. Bl.a. efter en periode med voldsom stress, hvor hjernen vender tilbage til udgangspunktet (Susan Hart)

Resonans

Betyder påvirkning. Tillader disse to systemer at forstærke og samregulere hinandens aktivitet.

Resonansmønster

Det betyder at vi ubevidst synkroniserer os med den anden person.

Retikulære aktiveringssystem

Filteret i hjernen, der bestemmer hvordan du oplever verden:

Vi er i de samme omgivelser som andre, men vi opfatter tingene forskelligt. Hjernen filtrerer og gør os kun opmærksomme på nogle ting – dette filter kaldes det retikulære aktiveringssystem. For mange betyder filteret, at verden bliver mere negativ end den objektivt er, men filteret kan omvendt se ud til at være bedre end de er.

Læs mere på: gtdnordic.dk/filteret-i-hjernen-der-bestemmer-hvordan-du-oplever-verden

Det er også en fællesbetegnelse for de strukturer der er i midthjernen og hjernestammen. Det styrer årvågenhed. Når et menneske ligger i koma, er det retikulære system aktivt, mens de strukturer der er placeret over det, er inaktive.

Repræsentationer

Det vi oplever i verden bliver lagret i vores system/hjernen danner videre grundlag for vores forståelse og adfærd. Oplever → lærer → forstå

Reptilhjernen

Bearbejder instinktive impulser og udarbejder de basale motoriske planlægninger. Instinktstyrede funktioner (angst, aggressioner og seksualitet). Styret stereotype reaktioner og bevægelser, opfatter sanseindtryk og koordinerer bevægelser og kan ikke lære at håndtere komplekse nye situationer.

Reversibel

En proces der kan løbe i begge retninger at gå tilbage

RIG

Rig er et Stern begreb. Det står for "Repræsentationer af Interaktioner der er blevet Generaliserede. Det er et begreb der anvendes i samspilsoplevelser. Det kan være et barn som lagrer både de positive og negative situationer. Hvis der er flere og "tungere" positive RIGGER, end negative, vil det blive en positiv RIG. Det kan også kaldes en forventning.

S

SAMsystemet

(Sympatisk adrenomedullarsystemet) Det hurtigvirkende forskrækkelsesrespons. Den er hurtigere end HPA systemet.

Selvet

En social dannelse af indre organiseringer der er et resultat af barndommens relationsoplevelser. Selvet kan udvikle sig livet igennem via nye erfaringer og relationer. Selvet har ikke en central placering i hjernen. Det er en samling kvaliteter som hænger sammen med hjerne og krop. Det er et Sternbegreb

Semantisk hukommelse

Dækker over vores almen viden om verdenen, vores ordforråd, begreber og er således den viden vi har om virkeligheden.

Signifikant

Bemærkelsesværdig, iøjenfaldende

Sociopat

Person med dyssocial personlighedsstruktur (Psykopat). Dvs. en med dårlige sociale funktioner – manglende ansvarsfølelse og respekt

Somatiske markører

Somatiske markører – "gut feeling" (Damasio, 1994) • Tænkning og emotion kan ikke skilles ad • Emotionel evaluering af handlingers konsekvenser bestemmende for beslutninger • Somatiske markører = kropslige fornemmelser der afspejler de følelsesmæssige konsekvenser af handlemuligheder, og dermed hjælper os til at vælge uden (tidskrævende) rationel overvejelse

(barfod.files.wordpress.com/2008/11/fu-2008-10.pdf <https://barfod.files.wordpress.com/2008/11/fu-2008-10.pdf>)

Stress

Defineres af Bo Netterstrøm således: Stress defineres som "et særligt forhold mellem personen og omgivelserne som opfattes som en belastning af personen, eller som overstiger hans eller hendes ressourcer og truer hans eller hendes velbefindende".

I medicinsk sammenhæng, defineres det som "en tilstand i organismen, forårsaget af fysiologiske og psykologiske reaktioner på en belastning"

Synapotogenese

Dannelse og bevarelse af synapser. (modsat se apoptose)

Systemisk teori

Den systemiske indfaldsvinkel har sine rødder i forskellige former for systemteoretiske og kommunikationsteoretiske principper og er bl.a. inspireret af antropologen og kommunikationsteoretikeren Gregory Bateson.

Bateson så alt i verden som kommunikation, skabelse og overførsel af information i levende systemer. Hans centrale ide er kontekst-begrebet, der indeholder den på en gang enkle og komplicerede ide, at intet fænomen kan forstås ud fra sig selv, men kun i sammenhæng med sin kontekst.

Den chilenske biolog Humberto Maturana har, i forlængelse af Batesons tænkning, beskæftiget sig med levende systemer som lukkede, selvskabende organisationer. Hans ide er, at ethvert biologisk system er selvskabende og selvbekræftende.

Fra familierapien har Milanoskolen især bidraget til den systemiske metode ved introduktion af spørgeteknikker, der baserer sig på neutralitet, nysgerrighed, hypotesedannelse, cirkulær interview-metode, paradoks og modparadoks og en nuanceret forståelse af begrebet tid.

(<http://www.apro-kom.dk/cm113/>)

T

Temperament

Temperament og aggression og angst, opbygges i amygdala og reptilhjernen. Angst vender ind mod personen, hvor temperamentet er vendt mod omverdenen.

Temperament er en sund funktion som sikrer at man ikke finder sig i, at andre mennesker kan gøre hvad som helst over for os. På den måde, er det med til at sikre, at vi har en selvstændig identitet.

Top down

Top-down processer er de erfaringer, behov, forventninger og den viden, vi møder objekterne med. Vi bruger især top-down processer når noget står uklart (eksempelvis grundet tåge) og vi er nødt til at bruge vores viden til at slutte os til sammenhænge.

(<https://da.wikipedia.org/wiki/Perception>)

Transmissionskløft

Transmissionskløft = overføring mellem det intrapsyke og det interpsyke felt. John Bowlbys epigenetiske forståelse kan bidrage til denne erkendelsesproces.

Det transdisciplinære videnskabssyn

Transdisciplinært – det kreative samspil mellem 3 komponenter (Bio-psyko-socialt videnskabssyn)

En meta-teoretisk tilgang, der bevæger sig ud over de enkelte faglige discipliner ud fra en bevidsthed om, at helheden er mere end summen af de enkelte dele.

En transdisciplinær tilgang er ikke alternativ til en medicinsk, kognitiv eller psykodynamisk tilgang, den er meta-, den er "større".

Det oplagte videnskabssyn, når det drejer sig om mennesker i konstant flow

Bygger på Gregory Batesons teorier

Indebærer kritisk selvrefleksion og bevidst stillingtagen til egne værdier i mødet med børn, unge, familier og samarbejdspartnere.

Helheden er mere end summen af de enkelte dele

Fagordbog udarbejdet af Marie Carlsson

U

Udviklingslinjer

Færdigheder eller udvikling der bygger ovenpå hinanden og ikke i stadier eller faser.

Udviklingspsykologi

Udviklingspsykologien er et område indenfor psykologien, hvor man arbejder med de psykologiske forandringer i mennesket, som sker i takt med at mennesket bevæger sig fremad i sit livsforløb. Dette er bl.a. teoretikere som Daniel Stern Erik Erikson og Sigmund Freud

Udviklingsstadier

eller faser må betragtes som en strukturering af særlige færdigheder på forskellige alderstrin

V

Vagustonus

Vagustonus er i stand til at stimulere vores små ansigtsmuskler og skabe øjenkontakt. Når man kan aflæse påvirkningerne af vores hjerteslag og åndedræt, kaldes dette mønster for vagustonus. Vagusnerven lægger også en bremse på store udsving i hjerterytmen som kan fremkaldes af stress.

W

X

Y

Z

Æ

Ø

Å
